

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

**ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПРИРОДНИЙ ПАРК «СИНЕВИР»

**ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ ВІННИЦЬКА
ОБЛАСНА АСОЦІАЦІЯ ФАРМАЦЕВТІВ
«СІМ ДЕО (З БОГОМ)»**

Національний природний
парк Синевир

«Українська фармація - вчора, сьогодні, завтра»

Матеріали

**VII всеукраїнської науково-
практичної конференції з
міжнародною участю (с. Синевірська
поляна, 21 – 22 травня
2026р.).**

с. Синевірська поляна, 21-22 травня 2026 р.

УДК 615.1(477)(08)

М 34

Рекомендовано Вченою радою ДНМУ (протокол № 8 від 28.05.2026 р.)

Рецензенти:

Немченко Алла Семенівна – доктор фармацевтичних наук, професор, Заслужена діячка науки і техніки України, професор кафедри організації та економіки фармації Національного медичного університету імені О.О. Богомольця

Вишневська Лілія Іванівна – доктор фармацевтичних наук, професор, завідувач кафедри аптечної технології ліків Національного фармацевтичного університету України

ISBN 978-966-437-920-2.

М 34 **Українська фармація – вчора, сьогодні, завтра : матеріали VI** Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (с.Синевірська поляна, 21-22 травня 2026 р.). – Кропивницький, 2026. –325 с.

У збірці надано матеріали VI всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, в яких висвітлені актуальні теоретичні та практичні аспекти сучасної фармації. В публікаціях розглянуто широке коло питань сучасної української фармації: нормативно-правове регулювання суб'єктів фармацевтичного ринку України; проблемні питання ціноутворення та перспектив державного регулювання цін на лікарські засоби в Україні; зростання ролі фармацевта у системі охорони здоров'я; особливості підготовки фармацевтів для Збройних Сил України; використання нових технологій у фармації та медицині; проблемні питання інформаційної безпеки у фармації; актуальні питання виробництва та контролю якості лікарських засобів; перспективи розробки нових фармацевтичних препаратів; аспекти використання нової та рідкісної рослинної сировини; питання вдосконалення фармацевтичної допомоги пацієнтам; питання стану та перспектив екстемпорального виготовлення ліків; особливості викладання різних освітніх компонентів здобувачам освіти фармацевтичних факультетів в різних країнах світу і в Україні, зокрема; вдосконалення підходів до розвитку компетенцій та підвищення кваліфікації фахівців фармації

Матеріали подані мовою оригіналу.

Редакційна колегія не обов'язково повністю поділяє думку авторів. За вірогідність викладення фактів, цифрового матеріалу, прізвищ, імен, дат та інших фактів відповідальність несуть автори

УДК 615.1(477)(08)

ISBN 978-966-437-920-2.

© Донецький національний медичний університет, 2026

ЗРОСТАННЯ РОЛІ ФАРМАЦЕВТА У СИСТЕМІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я: УКРАЇНСЬКИЙ ВИМІР

Косяченко К. Л.¹, Косяченко Н. М.²

¹ Національний медичний університет імені О.О. Богомольця,
м. Київ, Україна

² Житомирський базовий фармацевтичний коледж Житомирської обласної ради,
м. Житомир, Україна

kosleokos@gmail.com

Реферат. У статті розглянуто трансформацію професійної ролі фармацевта у сучасній системі охорони здоров'я. Обґрунтовано, що в умовах зростання поширеності хронічних захворювань, поліпрагмазії, ризиків самолікування, цифровізації медичної допомоги та підвищення вимог до безпеки фармакотерапії фармацевт поступово переходить від традиційної функції відпуску лікарських засобів (ЛЗ) до ролі фахівця з фармацевтичної опіки, консультанта з раціонального застосування ЛЗ і активного учасника мультидисциплінарної взаємодії. Проаналізовано міжнародні підходи до розвитку клінічної фармації, фармацевтичної допомоги, цифрових інструментів у фармацевтичній практиці та участі фармацевтів у профілактичних і пацієнтоорієнтованих сервісах. Окрему увагу приділено українському контексту, зокрема нормативно-правовому регулюванню фармацевтичної діяльності, електронному рецепту, фармаконагляду, кадровим викликам аптечного сектору та необхідності посилення клінічної складової професійної підготовки фармацевтів. Визначено, що подальший розвиток фармацевтичної професії в Україні має ґрунтуватися на поєднанні доступності ЛЗ, належної фармацевтичної консультації, цифровізації, безперервного професійного розвитку та нормативного закріплення фармацевтичної опіки як важливого елемента системи охорони здоров'я.

Ключові слова: фармацевт, фармацевтична опіка, клінічна фармація,

фармацевтична допомога, система охорони здоров'я, фармакотерапія, фармаконагляд, цифровізація.

Abstract

The article examines the transformation of the pharmacist's professional role in the modern healthcare system. It is substantiated that in the context of the increasing prevalence of chronic diseases, polypharmacy, risks of self-medication, digitalization of healthcare, and growing requirements for medication safety, the pharmacist is gradually moving from the traditional function of dispensing medicines to the role of a pharmaceutical care specialist, a consultant on the rational use of medicines, and an active participant in multidisciplinary cooperation. International approaches to the development of clinical pharmacy, pharmaceutical care, digital tools in pharmacy practice, and pharmacists' involvement in preventive and patient-centred services are analyzed. Special attention is paid to the Ukrainian context, including legal regulation of pharmaceutical activity, electronic prescriptions, pharmacovigilance, workforce challenges in the pharmacy sector, and the need to strengthen the clinical component of pharmacists' professional training. It is determined that the further development of the pharmacy profession in Ukraine should be based on a combination of access to medicines, proper pharmaceutical counselling, digitalization, continuous professional development, and legal recognition of pharmaceutical care as an important component of the healthcare system.

Key words: *pharmacist, pharmaceutical care, clinical pharmacy, pharmaceutical assistance, healthcare system, pharmacotherapy, pharmacovigilance, digitalization.*

Вступ. Сучасна система охорони здоров'я перебуває у стані постійної трансформації, що зумовлено демографічними, соціально-економічними, епідеміологічними та технологічними чинниками. Старіння населення, збільшення кількості пацієнтів із хронічними захворюваннями, поширення поліпрагмазії, зростання обсягів споживання ЛЗ і активний розвиток цифрових технологій формують нові вимоги до якості медичної та фармацевтичної допомоги. У цих умовах особливого значення набуває професійна діяльність

фармацевта як одного з найбільш доступних фахівців системи охорони здоров'я.

У міжнародній практиці роль фармацевта вже давно не обмежується лише відпуском ЛЗ. Фармацевт дедалі частіше розглядається як фахівець, який бере участь у забезпеченні раціонального застосування ЛЗ, профілактиці медикаментозних помилок, моніторингу побічних реакцій, підвищенні прихильності пацієнтів до лікування та формуванні безпечної поведінки щодо самолікування. Концепція «фармацевта семи зірок», запропонована у межах міжнародних підходів до розвитку фармацевтичної освіти і практики, передбачає поєднання ролей надавача допомоги, комунікатора, лідера, менеджера, дослідника, викладача та фахівця, який навчається протягом життя [1]. Подальший розвиток цієї концепції відображено у сучасних документах Міжнародної фармацевтичної федерації, де акцент зроблено на компетентностях, цифровій готовності фармацевтичної робочої сили та людиноцентричній моделі допомоги [4, 5].

Для України питання зростання ролі фармацевта є особливо актуальним. З одного боку, аптечні заклади залишаються важливою ланкою доступу населення до ЛЗ і професійної консультації. З іншого боку, фармацевтичний сектор функціонує в умовах кадрових викликів, комерціалізації аптечної діяльності, необхідності гармонізації законодавства з європейськими підходами та активного впровадження електронних інструментів, зокрема електронного рецепта. Це потребує переосмислення місця фармацевта у системі охорони здоров'я та посилення його професійної, клінічної й соціальної ролі.

Метою статті є аналіз сучасних тенденцій зростання ролі фармацевта у системі охорони здоров'я з урахуванням міжнародного досвіду та українських реалій, а також обґрунтування напрямів подальшого розвитку фармацевтичної професії в Україні.

Матеріали та методи. У роботі було використано методи інформаційного пошуку, аналізу, синтезу, порівняння та узагальнення. Матеріалами дослідження стали міжнародні документи Всесвітньої організації охорони здоров'я та Міжнародної фармацевтичної федерації, нормативно-правові акти України, а також сучасні наукові публікації з питань клінічної фармації, фармацевтичної

опіки, цифровізації фармацевтичної практики та участі фармацевтів у первинній медичній допомозі.

Результати та їх обговорення. Історично професійна діяльність фармацевта значною мірою асоціювалася з виготовленням, зберіганням, контролем якості та відпуском ЛЗ. Така модель була переважно товарно-орієнтованою, оскільки основна увага зосереджувалася на ЛЗ як продукті. Однак у сучасних умовах ця модель уже не відповідає потребам системи охорони здоров'я, оскільки безпечність і ефективність лікування залежать не лише від якості препарату, а й від правильності його призначення, відпуску, застосування, поєднання з іншими ЛЗ та розуміння пацієнтом особливостей терапії.

Саме тому у світовій практиці відбувається поступовий перехід від товарно-орієнтованої до пацієнтоорієнтованої моделі фармацевтичної діяльності. У цій моделі фармацевт виступає не лише як фахівець, який забезпечує доступ до ЛЗ, а як консультант із питань фармакотерапії, учасник профілактики медикаментозних помилок, фахівець із фармаконагляду та важлива контактна особа для пацієнта. Такий підхід відповідає сучасним міжнародним уявленням про фармацевтичну допомогу, яка має бути спрямована на досягнення конкретних результатів лікування та підвищення якості життя пацієнта [1, 6].

Одним із ключових аргументів на користь посилення ролі фармацевта є проблема медикаментозних помилок і небажаних наслідків фармакотерапії. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, небезпечна практика застосування ЛЗ і медикаментозні помилки залишаються однією з провідних причин попереджуваної шкоди у системах охорони здоров'я, а глобальні економічні витрати, пов'язані з такими помилками, оцінюються приблизно у 42 млрд доларів США щороку [2]. У публікації L. J. Donaldson та співавторів також підкреслено, що зменшення шкоди, пов'язаної з ЛЗ, є одним із ключових пріоритетів глобальної безпеки пацієнтів [3]. У цьому контексті професійна участь фармацевта у перевірці призначень, оцінці потенційних взаємодій, консультуванні пацієнтів і моніторингу побічних реакцій є важливим інструментом підвищення безпеки лікування.

Особливого значення роль фармацевта набуває в умовах поліпрагмазії,

коли пацієнт одночасно приймає кілька ЛЗ. Така ситуація є характерною для осіб старшого віку, пацієнтів із хронічними захворюваннями та пацієнтів, які отримують лікування у кількох лікарів одночасно. За таких умов зростають ризики дублювання терапії, небажаних взаємодій, неправильного дозування та низької прихильності до лікування. Фармацевт, маючи спеціалізовану підготовку у сфері ЛЗ, може виконувати важливу функцію професійного фармакотерапевтичного контролю, зокрема виявляти потенційні ризики, надавати рекомендації щодо правильного застосування препаратів і сприяти своєчасному скеруванню пацієнта до лікаря [6, 10].

Сучасні наукові та професійні підходи підтверджують, що участь фармацевтів у медичній допомозі може позитивно впливати на результати лікування, прихильність пацієнтів до терапії та профілактику проблем, пов'язаних із ЛЗ. У системі первинної медичної допомоги фармацевти можуть брати участь у консультуванні пацієнтів, огляді лікарської терапії, направленні до лікаря, профілактичній роботі та підтримці безпечного самолікування [10]. Це свідчить про необхідність подальшої інтеграції фармацевтів у мультидисциплінарні команди, особливо у сферах хронічних захворювань, геріатричної допомоги, амбулаторного лікування та профілактики ускладнень фармакотерапії.

Важливим напрямом трансформації професії є розвиток фармацевтичної опіки. Її сутність полягає у відповідальній діяльності фармацевта, спрямованій на забезпечення ефективного, безпечного та раціонального застосування ЛЗ. Фармацевтична опіка передбачає не формальне інформування пацієнта, а професійне консультування з урахуванням віку, супутніх захворювань, інших ЛЗ, ризиків побічних реакцій, можливих взаємодій і особливостей способу життя. Для України розвиток фармацевтичної опіки є особливо важливим, оскільки значна частина населення звертається до аптеки як до першого доступного пункту отримання поради щодо симптомів, безрецептурних препаратів і самопомоги.

Однак розвиток фармацевтичної опіки неможливий без належного нормативного, освітнього та організаційного забезпечення. Закон України «Про

лікарські засоби» визначає правові засади у сфері створення, виробництва, реєстрації, імпорту, оптової та роздрібною торгівлі, дистанційної торгівлі, застосування ЛЗ, контролю їх якості та фармаконагляду [7]. Це створює підґрунтя для подальшої гармонізації української фармацевтичної системи із сучасними європейськими підходами, проте потребує деталізації ролі фармацевта саме як фахівця системи охорони здоров'я, а не лише працівника суб'єкта господарювання.

Окреме місце у зростанні ролі фармацевта посідає фармаконагляд. В Україні порядок здійснення фармаконагляду передбачає виявлення, збір, оцінку, вивчення та запобігання побічним реакціям і проблемам, пов'язаним із застосуванням ЛЗ [8]. Фармацевт, який безпосередньо контактує з пацієнтом під час відпуску ЛЗ, має реальну можливість виявляти інформацію про побічні реакції, неправильне застосування препаратів, випадки неефективності терапії або ризиковане самолікування. Саме тому його участь у фармаконагляді повинна розглядатися як один із практичних механізмів підвищення безпеки фармакотерапії.

Водночас українська фармацевтична практика має низку суперечностей. З одного боку, суспільство потребує ширшого доступу до ЛЗ, особливо в сільській місцевості, прифронтових регіонах і територіях із недостатньою аптечною інфраструктурою. З іншого боку, спрощення доступу до ЛЗ без належного професійного супроводу може підвищувати ризики самолікування, неправильного вибору препарату, порушення режиму дозування та ігнорування необхідності звернення до лікаря. Тому будь-які дерегуляційні рішення у фармацевтичному секторі мають оцінюватися не лише з позиції фізичної доступності ЛЗ, а й з позиції безпеки пацієнта.

Важливе значення для практичної діяльності фармацевтів мають протоколи фармацевта, затверджені Міністерством охорони здоров'я України. Вони визначають алгоритми дій фармацевта під час надання допомоги при окремих симптомах і станах, а також сприяють стандартизації фармацевтичної опіки в аптечній практиці [9]. Наявність таких протоколів є важливою передумовою для посилення професійної ролі фармацевта, оскільки дозволяє впорядкувати

консультування пацієнтів, знизити ризики самолікування та забезпечити своєчасне направлення особи до лікаря у разі наявності загрозливих симптомів.

Важливим чинником посилення ролі фармацевта є цифровізація охорони здоров'я. В Україні поступово розвиваються електронні рецепти, електронна система охорони здоров'я, цифрові сервіси обліку та відпуску ЛЗ. Для фармацевта це означає не лише зміну технічного процесу відпуску, а й розширення можливостей для контролю правильності фармакотерапії, виявлення помилок і підвищення відповідальності за консультування пацієнта. У світовій практиці цифровізація фармацевтичної діяльності охоплює також системи підтримки клінічних рішень, електронні медичні записи, цифрові інструменти перевірки взаємодій ЛЗ, телемедицину, телефармацію та елементи штучного інтелекту [5].

Міжнародна фармацевтична федерація розглядає цифрове здоров'я як один із ключових напрямів розвитку фармацевтичної професії, наголошуючи на необхідності формування цифрових компетентностей фармацевтичних працівників [5]. Водночас цифрові технології не повинні замінювати фармацевта, оскільки алгоритми можуть лише підтримувати прийняття рішень, тоді як професійна оцінка, етична відповідальність і комунікація з пацієнтом залишаються функціями фахівця. Тому майбутнє цифрової фармації має базуватися не на заміні фахівця технологією, а на посиленні професійних можливостей фармацевта.

Ще одним важливим аспектом є участь фармацевтів у громадському здоров'ї та профілактиці захворювань. У багатьох країнах світу громадські фармацевти залучаються до консультування щодо вакцинації, скринінгових програм, контролю артеріального тиску, підтримки пацієнтів із хронічними захворюваннями, профілактики інфекційних хвороб і популяризації здорового способу життя. Систематичний огляд E. W. Hedima та R. N. Okoro підтверджує, що громадські аптеки можуть виконувати важливі функції первинної медичної допомоги, зокрема у сферах медичної освіти, направлення до лікаря, огляду лікарської терапії, тестування та підтримки безпечного самолікування [10]. Для України це є перспективним напрямом, оскільки аптечні заклади мають широку

територіальну доступність і можуть бути ефективно використані для профілактичних програм.

Український вимір зростання ролі фармацевта пов'язаний також із необхідністю підвищення суспільного престижу професії. У масовому сприйнятті фармацевта досі нерідко ототожнюють із продавцем ЛЗ, хоча його професійна підготовка та потенційна роль у системі охорони здоров'я є значно ширшими. Подолання такого стереотипу потребує системної інформаційної роботи, посилення клінічної складової фармацевтичної освіти, розвитку стандартів фармацевтичної опіки, участі фармацевтів у міжпрофесійній взаємодії та створення умов, за яких професійна консультація фармацевта буде сприйматися як важлива складова безпечного лікування.

Важливим напрямом реформування є перехід від моделі, орієнтованої переважно на продаж ЛЗ, до моделі, у якій цінність має професійна фармацевтична послуга. У такій системі фармацевт повинен мати можливість не лише відпускати препарат, а й здійснювати структуроване консультування, оцінювати ризики фармакотерапії, брати участь у профілактичних програмах, підтримувати прихильність до лікування та взаємодіяти з лікарями. Це потребує змін в організації аптечної діяльності, нормативному регулюванні та професійній культурі фармацевтичного сектору.

Отже, зростання ролі фармацевта у системі охорони здоров'я є закономірним процесом, який відповідає міжнародним тенденціям і потребам українського суспільства. Водночас цей процес не може відбутися лише декларативно. Він потребує нормативного закріплення фармацевтичної опіки, розвитку клінічної фармації, впровадження цифрових інструментів, посилення безперервного професійного розвитку та формування нової моделі взаємодії між лікарем, фармацевтом і пацієнтом.

Висновки. Зростання ролі фармацевта у системі охорони здоров'я є закономірним наслідком сучасних викликів, пов'язаних із поширенням хронічних захворювань, поліпрагмазією, ризиками самолікування та необхідністю забезпечення безпечної фармакотерапії. В українських умовах фармацевт має розглядатися не лише як фахівець з відпуску ЛЗ, а як важливий

учасник медичної допомоги, консультант пацієнта, партнер лікаря та гарант раціонального застосування ЛЗ. Подальший розвиток професії потребує посилення фармацевтичної опіки, цифровізації аптечної практики, удосконалення нормативно-правового регулювання та підвищення суспільного визнання фармацевта як повноцінного фахівця системи охорони здоров'я.

Список посилань

1. The Role of the Pharmacist in the Health Care System: Preparing the Future Pharmacist: Curricular Development : report of a third WHO consultative group on the role of the pharmacist, Vancouver, Canada, 27-29 August 1997. Geneva : World Health Organization, 1997. 49 p.

2. Medication Without Harm: WHO Global Patient Safety Challenge. Geneva : World Health Organization, 2017. 16 p. URL: <https://www.who.int/publications/i/item/WHO-HIS-SDS-2017.6>.

3. Donaldson L. J., Kelley E. T., Dhingra-Kumar N., Kieny M.-P., Sheikh A. Medication Without Harm: WHO's Third Global Patient Safety Challenge. *The Lancet*. 2017. Vol. 389, № 10080. P. 1680–1681. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(17\)31047-4](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(17)31047-4).

4. FIP Development Goals: Transforming Global Pharmacy. The Hague : International Pharmaceutical Federation, 2020. URL: <https://developmentgoals.fip.org>.

5. Digital Health in Pharmacy Education: Developing a Digitally Enabled Pharmaceutical Workforce. The Hague : International Pharmaceutical Federation, 2021. URL: <https://www.fip.org/publications>.

6. Зупанець К. О., Пропіснова В. В. Клінічна фармація в Україні: рік 2023. Українські медичні вісті. 2023. Т. 15, № 3-4, С. 13–18 <https://doi.org/10.32782/umv-2023.2.3>.

7. Про лікарські засоби : Закон України від 28.07.2022 № 2469-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-20>.

8. Про затвердження Порядку здійснення фармаконагляду : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 27.12.2006 № 898. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0073-07>.

9. Про затвердження протоколів фармацевта : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 05.01.2022 № 7. URL: https://www.dec.gov.ua/wp-content/uploads/2022/01/2022_7_nakaz_pf.pdf.

10. Hedima E. W., Okoro R. N. Primary health care roles of community pharmacists in low- and middle-income countries: a mixed methods systematic review. *BMC Health Services Research*. 2025. Vol. 25, no. 1. <https://doi.org/10.1186/s12913-025-13387-0>.